

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgeve van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Redactie-sekretariaat: Postbus 7176 te Amsterdam.

Administratie: Pasteursingel 29b, Rotterdam-7

H. J. VAN DER KWAST — AMSTELVEEN

Jezus Christus in het Nieuwe Testament

Bij mensen onmogelijk (1)

Er leefde in de tweede helft van de derde eeuw een man
 Antonius. Hij was rijk en besloot op een gegeven moment al wat hij had te verkopen en gaf de opbrengst aan de armen. Hij trok de eenzaamheid in, werd de eerste kluisenaar en was in zijn lange leven voor velen tot hulp en troost.
 Hij is het voorbeeld geworden voor duizenden, die in vrijwillige armoede gingen leven en meenden op deze wijze Christus te moeten volgen in een leven van meditatie, gebed en dienstbetoon.
 Antonius kwam tot zijn besluit omdat hij diep onder de indruk was gekomen van de woorden die Jezus eens sprak tot de rijke jongeling. U bent dus een beetje gewaarschuwd, wanneer ik uw aandacht vraag voor Marcus 10 vers 17-27, waar ons dit gesprek wordt verhaald.

In Marcus lezen we dat een man tot Jezus komt, Mattheüs zegt dat het een jongeling was, Lucas spreekt van een overste, alle evangelisten delen ons mee dat de man rijk was.
 We krijgen de indruk dat de man bewogen is; hij loopt, beter snelt op de Heiland toe, valt voor hem

op de knieën en vraagt: Goede Meester, wat moet ik doen om het eeuwige leven te beërven? Hier is een mens, die geen bevrediging vindt in de mogelijkheden, die zijn leven in rijkdom hem biedt, die vraagt naar het eeuwige leven en wie vraagt naar het eeuwige leven vraagt gelijk naar een vrijspraak in het oordeel van God. Dat klinkt veelbelovend.
 Daarom valt het wat tegen dat Jezus een enigszins afwerende houding aanneemt en zegt: Wat noemt gij Mij goed. Niemand is goed dan God alleen.
 Waarom weigert de Heiland hier de naam goede Meester.
 Er zijn mensen, die haastig de vinger bij deze tekst leggen en zeggen: zie je wel, Jezus wil niet goed genoemd worden, de kerk heeft Hem ten onrechte heilig verklaard; Hij was een mens helemaal als wij.
 Het staat voor allen, die niet bij losse bijbelteksten leven, maar de Schrift als het éne, ongedeelde Woord van God aanvaarden, vast, dat Jezus het zondeloze heilige kind Gods was, dit is uit heel wat plaatsen duidelijk.
 Blijft de vraag, waarom Hij in dit geval niet goede Meester genoemd wil worden. De Schrift leert ons dat Jezus op aarde kwam als een dienstknecht, niet met een eigen programma, maar met opdrachten van Zijn Vader, die Hij moest volbrengen.
 Daarom zegt Hij: niemand is goed dan God alleen, want alleen de Here God maakt uit wat goed is. Het goede leidt in deze wereld nooit een eigen leven, maar is altijd wat goed is in de ogen van God en beantwoordt aan het doel dat Hij zich gesteld heeft.
 Daarom verwijst Jezus de jonge-

ling dan ook naar de geboden.

In zijn wet heeft God gezegd wat goed is en in zijn geboden oefent Hij geen willekeur over de mensen uit, maar die geboden zijn als de poorten naar het beloofde land, waar het leven goed is.

U merkt dat de Heiland, zij het in wat andere volgorde en bewoordingen naar de geboden van de tweede tafel, de liefde tot de naaste verwijst.

Als we de jongeling horen antwoorden: dit alles heb ik in acht genomen van mijn jeugd af, hebben we de neiging om te denken: wat een farizeeër!

Nu is deze jongen zonder twijfel in de leer geweest bij de schriftgeleerden van die dagen, maar wie zal het hem kwalijk nemen dat hij in die tijd hun leer ter harte nam. Zouden we aandrang voelen om de man een huichelaar te noemen, dan keren we haastig op onze schreden terug, als we lezen: Jezus hem aanziende kreeg hem lief.

Daar zullen we goede nota van nemen, dat Jezus deze jongen, die vader en moeder eerde, die de geboden onderhield liefkreeg. Evenwel, bij alle onderhouding van die geboden, weet hij dat hij er niet is, er is onrust in zijn hart, bij Mattheüs lezen we dat hij vraagt: waarin schiet ik nog te kort.

Zo voor het oog stond deze jongeling, die ernst maakte met Gods geboden, maar gelijk het besef had dat hem iets ontbrak, dat er nog een ander goed moest zijn, dicht bij het koninkrijk.

Het vervolg geeft wat moeiten. Kinderen kunnen al uit het evangelie weten, dat deze man met zijn vraag wat hij moest doen om het eeuwige leven te beërven op het verkeerde spoor was, want niet door iets te doen, hoe goed ook, maar alleen uit genade ontvangen we het eeuwige leven.

Het is Spurgeon eens overkomen dat iemand op hem toesnelde met ongeveer deze zelfde vraag: Spurgeon antwoordde toen: Man dat is achttien eeuwen geleden al gebeurd op Golgotha.

Van Jezus zouden we antwoord in deze zin verwachten.

Maar zie Hij zegt: één ding ontbreekt u, ga heen, verkoop al wat

gij hebt, geef het aan de armen en gij zult een schat in de hemel hebben en kom hier en volg Mij. Wordt hier nu niet de indruk gewekt, dat deze jongeling, door zijn goederen aan de armen te geven zich het eeuwige leven kon verwerven.

Er staat immers: en gij zult een schat in de hemel hebben.

Is het niet te begrijpen dat deze woorden van Jezus misverstaan hebben opgewekt, want deze opdracht van Jezus behoort niet tot het menselijk onmogelijke. Ze hebben de discipelen alles verlaten om Hem te volgen.

Er zijn mensen, die uit humanistische beweegredenen alles wat zij bezaten met anderen gedeeld hebben.

Nu volstond Jezus niet met dit bevel; Hij zei tevens: kom hier en volg Mij, riep hem dus in zijn gemeenschap, daar zou hij wel beter leren.

Maar dit neemt toch die indruk niet weg.

We houden wat moeite, dit is niet erg, dit ligt niet aan Jezus, maar aan ons, die slechts ten dele verstaan en ten dele uitleggen.

De jongeling ging bedroefd heen, want hij had veel goederen.

(wordt vervolgd)

In dit nummer:

- Pagina 339
 Ds H. J. van der Kwast,
 Jezus Christus in het Nieuwe Testament (Bij mensen onmogelijk) (1)
 Pagina 340
 Drs H. de Jong,
 Antwoord aan ds K. B. Holwerda
 Pagina 341
 Drs H. E. S. Woldring,
 Nogmaals Taizé — een verantwoording
 Pagina 342-343
 D. W. L. Milo,
 Schilder-tekenaar bij de gratie van Onze Lieve Heer
 M. de Jonge,
 Tana Mema — Tana Dawa
 Pagina 344
 M. J. van Straaten,
 Boekbespreking
 Prof. C. Veenhof,
 Persschouw

H. DE JONG — AMSTERDAM

Antwoord aan ds K. B. Holwerda

Volgens afspraak tussen de betrokken redactie-leden is mij de taak toegevallen, onze gast-scribent, ds K. B. Holwerda, die op onze uitnodiging de redactionele kolommen van ons blad enkele weken gevuld heeft met zijn commentaar op onze kerkrechtelijke voortbrengselen van de laatste tijd, van antwoord te dienen. Ieder zal begrijpen waarom; ik ben door hem het breedst bestreden.

Ik ben met mijn 'tussengemeentelijke woordbediening' duidelijk niet aan de grond gekomen bij ds Holwerda. En hij is de enige niet die moeite heeft. Het zal wel liggen aan mijn niet eenvoudige schrijfschrift (althans, daar hoor ik sommigen wel eens over), maar mag ik toch ook bescheiden klagen over een zekere slordige leestrant?

Zoals ieder kan nagaan, heb ik geen bespreking gegeven van wat de gemeente van Doorn op het laatste convent als voorstel ter tafel heeft gebracht. Slechts een stelling, die ik uit de mond van Doorn's afgevaardigden had opgevangen, dat namelijk het nieuwe testament geen instantie kent tussen Christus en zijn gemeente, haalde ik aan om haar te bestrijden. Naast een andere stelling van de broeders uit Schiedam, dat een iuridische structuur voor een kerkverband uit den boze is.

Ik heb beide stellingen bestreden. Maar tegenover Doorn heb ik niet de omgekeerde stelling betrokken, door te beweren, dat er in het N.T. wel een instantie is tussen Christus en de gemeente. Ik heb de woorden 'instantie' en 'tussen' als onbruikbaar afgewezen. Zelfs voor het omschrijven van het apostolisch gezag kunnen ze volgens mij geen dienst doen. Maar terzijde van de verhouding tussen Christus en de gemeente stond in de eerste tijd de apostel met zijn helpers om de band tussen Christus en de gemeente te verstevigen. En nu de apostelen er niet meer zijn, hebben de gemeentes deze dienst afzonderlijk en gezamenlijk aan elkaar te vervullen. Het middel dat ze daarvoor gebruiken is vóór alles het Woord van God. En de bediening daarvan brengt altijd, en dus ook in de tussengemeentelijke sfeer, een iuridische structuur met zich mee. Woordbediening is uitoefening van de sleutelmacht. Ik heb dat in het tweede artikel tegen excessen trachten af te grenzen, maar dat tast het principe niet aan.

—o—

Is het dus wel helemaal goed doordacht, zo heb ik willen vragen, als men stelt: géén instantie tussen Christus en de gemeente en géén iuridische structuur? Ik heb dan toch niet ten onrechte, meen ik, gewezen op de plaats van de apostel(en) tussen de gemeenten, alwaar zij het Woord

Kerkelijk Leven

van Christus aan de gemeenten bedienend, in welke dienst zij zijn opgevolgd, niet door de paus, maar door de gemeenten onderling. Althans, dat was de bedoeling. Als we Paulus in bepaald verband horen zeggen: wij hebben zulk een gewoonte niet, noch de gemeenten Gods (1 Cor. 11:16), dan is het 'wij' dat van de apostel en zijn helpers. Bij het wegvallen van dit 'wij' bleven 'de gemeenten Gods'. Je zou op grond van dit woord haast wat ondeugend kunnen zeggen, dat het N.T. een apostolische successie kent: de gemeenten Gods zijn onderling de opvolgers van de apostelen.

Maar laat ik deze ondeugd maar vóór me houden. Ik zou maar opnieuw misverstand wekken. Want de gemeenten zijn zeker niet in die zin opvolgers van de apostelen, dat zij in een van Christus verkregen volmacht zelf apostolische woorden of brieven zouden kunnen voortbrengen. Slechts de bediening van het voor alle tijden vaststaande apostolische woord aan elkaar valt hun als taak toe. En dan nog in bescheiden frequentie. Niet te pas en te onpas, maar indien nodig.

Al heb ik nu in dit verband iets gunstigs van het pausdom gezegd, dat was dan toch nadat ik het principiële verworpen had. Maar bij een principiële neen tegen een bepaald verschijnsel kun je toch tegelijk wel eens wijzen op een zeker nut dat het niettemin afgeworpen heeft. Je beoordeelt zo'n verschijnsel dan niet principiële, maar historisch. Dat deed ik voor een ogenblik ten aanzien van het pausdom in de middeleeuwen. Maar dat moet niet als een goedkeuren of ophemelen worden opgevat. Ik ben het met ds Holwerda helemaal eens, dat 't een wonder is dat God zijn kerk door die donkere tijd heen bewaard heeft. Ik ben dit zelfs zo grondig met hem eens, dat ik dit wonder-karakter aan héél de kerkgeschiedenis wil toekennen, ook voor de tijd dus dat dominé's en ouderlingen in de kerk een leidende rol hebben gespeeld.

In dit verband dan ook een vraag aan de titel van Holwerda's artikelen: Kan de Here Jezus de regering van Zijn kerken niet aan? Als deze suggestieve vraagstelling inderdaad de kern raakt, waarom heeft Jezus dan voor de plaatselijke kerk ineens dominé's en ouderlingen nodig? Ik zou eigenlijk niet zo massief met de Christus-regering willen argumenteren. Daar is de zaak te Geestelijk voor. Christus regeert zijn kerken door zijn Woord en Gest. Daar zijn we het allemaal

over eens. De vraag is, wie de bedienaars van dat Woord zijn. Is daar een bovengemeentelijk orgaan voor nodig (bijv. de paus) of is elke gemeente volkomen self-supporting (vrije gemeente) of is er bij alle zelfstandigheid van de plaatselijke kerken toch ook plaats voor een tussen gemeentelijke woordbediening, waarin de ene gemeente aan de andere of ook een collectiviteit van kerken ten opzichte van één of meerderen de dienst van bemoediging of vermaan uit Gods Woord bewijst? Mij dunkt dat het kiezen voor dit laatste een gereformeerde gedachtengang verraadt.

—o—

Het ging in mijn artikelen om het principe. De vormgeving liet ik opzettelijk achterwege. Om het principe zo duidelijk mogelijk in het licht te stellen heb ik het voorbeeld van Paulus' vermaan aan de Galatiërs aangehaald. Een bijzonder zwaar vermaan in de vorm van een anathema, een vervloeking. Ik kan mij niet voorstellen, dat de Galatiërs dit vermaan voor kennisgeving hebben kunnen aannemen (bijvoorbeeld met als commentaar: zeer leerzaam!) en dan toch in relatie met de apostel en zijn overige gemeenten gebleven zijn. Daarvoor was in de brief de zaak te zeer op scherp gezet. Dit werd buigen of barsten. Dit werd of een 'nee' van de Galatiërs tegen de dwaalleers of een 'nee' van Paulus tegen de Galatiërs. De bediening van het Woord als uitoefening van de sleutelmacht heeft als aanklevende bediening de tucht in de vorm van een disciplinaire maatregel, zoals zondag 31 van de H. Cat. leert. Ook in de tussengemeentelijke sfeer is dat zo.

Ik vrees dat wanneer we deze iuridische structuur laten vallen, er een zekere ouwbollige gemoeidelijkheid voor in de plaats zal komen. Weliswaar ongevaarlijk voor zolang we het nog wel zowat met elkaar eens zijn, maar in situaties van conflict pleegt zulke gemoeidelijkheid om te slaan in de grootste willekeur. Men oefent dan net zo goed censuur, maar stilzwijgend, oncontroleerbaar, door namelijk de andere kerken met welke men het oneens is als lucht te beschouwen.

Zeker, men kan deze iuridische structuur overdreven hanteren. Ik zou zeggen, daar weten we uit het jongste verleden alles van. Dat om zo te zeggen bij elke echtelijke ruzie de huwelijksacte ter tafel kwam. Ik heb daarom mijn tweede artikel geschreven met een uitwijding over die hoeden-geschiedenis in Corinthe, om weerbaar te maken tegen dit misbruik. Ik ben het daarom ook goed eens met ds Holwerda als hij aandacht vraagt voor de adviserende vorm, die de apostel Paulus nogal eens gebruikt. Daarmee komt hij in de buurt van de bijdrage die ds Smit geleverd heeft. Inderdaad liggen de dingen lang niet altijd zo loodzwaar als in de brief aan de Galatiërs. Meestal niet, gelukkig. Er is veel, zeer veel, dat tussen de gemeentes in de sfeer van adviezen, vriendelijke verzoeken, broederlijke opscherpingen e.d. afgehandeld kan worden.

Maar deze vriendelijke sfeer staat niet tegenover de iuridische structuur. Deze iuridische structuur staat daar, als het goed is, beschermend omheen, zoals een

truwacte, ver weg en toch functioneel, beschermend om een goed huwelijk heenstaat. Als Paulus ten aanzien van Philemon de voorkeur geeft aan een verzoek boven een bevel (het voorbeeld, Phil. 8, 9, is van Holwerda), dan is het opmerkelijk, dat de apostel zijn bevoegdheid om te bevelen toch noemt: „daarom, al zou ik volle vrijmoedigheid in Christus hebben om u te gelasten wat betaamt...”

Me dunkt, hier is de iuridische structuur. Het is daárbinnen, dat de vriendelijkheid gedijt. Zoals de Schrift zegt: Sion zal door recht verlost worden, Jes. 1:27. Ik weet wel, dat je bijbels recht niet tot het iuridische mag versmalen, — dan blijft er weinig verlossing over — maar omgekeerd mag je het iuridische er ook niet uit wegnemen. (Want ik houd niet van bijbelse woordstudies, die eindigen met conclusies als: recht is eigenlijk geen recht.)

—o—

Maar, zal ds Holwerda vragen, waar blijft nu toch het Schriftbewijs, dat we voor die tussengemeentelijke woordbediening een kerkverbandelijke gezagsinstantie nodig hebben? „Het gezag ligt toch in het Woord zelf en in de Heilige Geest, die dat Woord beuigt!”

Als ik dit argument goed begrijp, zal Holwerda willen zeggen, dat het niets uitmaakt of een toevalige bezoeker van elders een dwalende gemeente met Gods Woord confronteert, dan wel een kring van kerken om die plaatselijke gemeente heen.

Het is waar, dat de overeenstemming van een kring van kerken over enig punt op zichzelf het gelijk van die kerken niet bewijst. Een enkeling kan daartegenover in zijn recht staan. Toch zal men naar het vermaan van zo'n kring eerder luisteren, zoals in het verkeer de bel van een tram achter mij mij meer doet schrikken dan de claxon van een personen-auto. De stem van de tram voegt niets toe aan de kracht van de verkeersregel die ik overtreed, maar het feit dat een collectiviteit mij eraan herinnert, maakt mij meer tot luisterende bereid. In die zin is de overeenstemming van de ganse kerk, in de lengte van de historie en/of in de breedte van het kerkverband, toch een argument met een eigen kracht. Het is daarom goed om in de tussengemeentelijke woordbediening de grootst mogelijke gezamenlijkheid na te streven. Mozes en Jezus hebben deze waarheid als volgt onder woorden gebracht: op het getuigenis van twee of drie zal alle woord bestaan, Deutr. 19:15; Matth. 18:16. Het is waar, dat men twee of drie of meer moeilijk een instantie kan noemen, maar ik ben ook niet begonnen dit woord te gebruiken. Ik heb het zelfs als onbruikbaar afgewezen. Liever dan van een instantie te spreken, zeg ik daarom dat de tussengemeentelijke woordbediening en verder het hele tussengemeentelijke verkeer naar hun aard om een bescheiden vorm vragen. Bescheiden vorm: op beide woorden valt nadruk. Ik heb me nogal wat moeten herhalen in dit artikel. Dat spijt me voor de lezers, die toch een duur abonnementsgeld betalen. Ik zal voortaan meer mijn best doen om mezelf in één keer duidelijk te maken.

H. E. S. WOLDRING — AMSTERDAM

Nogmaals Taizé een verantwoording

In Opbouw van 30 augustus, 6 en 13 september schreef ik drie artikelen over de protestantse kloostergemeenschap in het Franse dorpje Taizé. Enkele lezers hebben kritisch op deze artikelen gereageerd. Vorige week verscheen in Opbouw een kritische beschouwing over Taizé van de heer Vermeulen uit Schiedam. Ook reageerden enkele brievenlezers.

Tijdens het lezen van de kritieken had ik vaak de indruk niet goed begrepen te zijn. Maar vooral vroeg ik me af, of ik misschien te onduidelijk geweest was.

De kritiek is in enkele vragen samen te vatten:

Heerst in Taizé een geest, die meer verwant is met Rome dan met de reformatie? Blijkt dit ook niet uit de belangrijke plaats, die de prior Roger Schutz in de kloostergemeenschap inneemt? Verder vraagt de heer Vermeulen in zijn artikel van vorige week of men in Taizé niet te veel op de horizontalistische toer gaat. Er zou in geschriften over Taizé te weinig over de zonde geschreven worden. Je treft volgens hem in Taizé aan wat tegenwoordig de zgn. progressieve predikanten alom verkondigen: veranderen van structuren op maatschappelijk en politiek gebied, de handen uit de mouwen voor de derde wereld enz. Een brievenlezer schreef, dat hij onlangs naar een t.v.-uitzending over Taizé had gekeken. In deze uitzending kwam de vrijzinnigheid volgens hem duidelijk naar voren. De vraag: Wat denkt u van de Christus zou volgens hem in Taizé niet of onvoldoende duidelijk naar voren komen. Ik hoop dat wij van Taizé leren, schrijft hij, hoe het niet moet. In het spreken over Taizé gaat het volgens deze broeder om het dilemma: schijnreligiositeit of het leren kennen van de Christus.

Een ander vroeg aandacht voor het moeilijke bestaan van de Eglise Réformée in Frankrijk. In het overheersend rooms-katholieke Frankrijk hebben de kleine reformatorische kerken het erg moeilijk. In deze kerken zitten volgens deze zegsman onze broeders. In Taizé draait het allemaal om de sfeer en het eucumenisme tiert er welig.

In het bovenstaande heb ik de kernpunten van de kritiek op mijn artikelen weergegeven. Nu een nadere uiteenzetting.

Waarom schreef ik over Taizé? De directe aanleiding was het jongerereconcilie dat eind augustus daar geopend werd. Van alle kanten trok Taizé de laatste maanden belangstelling. Dit is nu weer wat weggeëbd, maar Taizé blijft.

Jaren geleden hoorde ik eens over Taizé spreken. Ik wist er echter vrij weinig van. Sindsdien begon ik literatuur te verzamelen en mijn belangstelling groeide. Tot nu toe had ik twee keer de gelegenheid Taizé te bezoeken. In de kerkdiensten werd uit de bijbel gelezen en gebeden. Het christelijk geloof werd er beleden, psalmen en andere geestelijke liederen gezongen. Er heerste de geest van een christelijke geloofsgemeenschap, die niet met vage religiositeit afgedaan kan worden.

Ik voelde me er thuis. Het is een geweldige ervaring met christenen uit veel verschillende landen het gemeenschappelijk christelijk geloof te belijden en avondmaal te vieren. Het maakt me dankbaar, dat ondanks alle oorlogen en slechte tussenmenselijke verhoudingen zoiets in Taizé ook nog mogelijk is.

Geen moment heb ik er aan gedacht met mijn artikelen over Taizé het belang van de Eglise Réformée te ontkennen. Deze reformatorische kerken zijn vaak erg arm en de predikanten moeten hun werk onder moeilijke omstandigheden verrichten. In Opbouw wordt regelmatig aandacht besteed aan de buitenlandse christenen. Er is in ons blad veel geschreven over de Waldenzen, over de kerken achter het ijzeren gordijn en over kerken in Afrika. Daarom hebben we ook eens aandacht willen schenken aan Taizé. Niet om te zeggen: Taizé, dát is het!

Wel met de intentie: dit is er óók, zoiets is ook nog mogelijk en je neemt er iets van mee. Dit zijn óók onze broeders.

Toch heb ik ook wel kritiek op Taizé gekregen. Al moet ik zeggen die met enige aarzeling naar voren te brengen. (Aan het eind van dit artikel meer over deze aarzeling.)

De heer Vermeulen ziet invloeden van Rome in Taizé. Wat dit betreft wijst hij vooral op de plaats van de prior in de broedergemeenschap. Hij speelt in de gemeenschap een centrale rol. Ook heeft hij in vrijwel alle zaken een beslissende invloed.

Dit is op zichzelf niet verontrustend. De broeders die zich bij de gemeenschap in Taizé hebben aangesloten, doen dat uit vrije wil. Wie zich aansluit, onderwerpt zich aan de geldende regels. Nu is het wel zo, dat (hoewel de prior in principe een invloedrijke en zelfs beslissende stem heeft) alles in de wekelijkse 'broederraad' wordt besproken. In de praktijk vallen in deze raad de beslissingen. De broeders in Taizé geven aan deze vorm van christenleven de voorkeur. Ik zou het naar mijn indruk waarschijnlijk niet uithouden, maar het wordt ook niet van me gevraagd.

Verder respecteert ik ten volle de wijze waarop de broeders in Taizé hun leven inrichten en ook de overgave waarmee ze hun werk doen.

De broeders in Taizé onderhouden veel contacten met het Vaticaan en met de Wereldraad van Kerken. Regelmatig bezoeken broeders Genève en Rome. Ook afge-

vaardigden van de Wereldraad en van het Vaticaan bezoeken Taizé. In Taizé had men zeer veel waardering voor paus Johannes XXIII en voor het tweede Vaticaans Concilie. Roger Schutz en Max Thurian waren ook afgevaardigden op het concilie.

Er is naar mijn indruk in Taizé geen sprake van zich bij Rome of bij Genève aan te sluiten. Men onderhoudt contacten met elkaar, omdat men beseft dat men elkaar nodig heeft. Ook voor de contacten met de derde wereld heeft men elkaar nodig. Ik beseft, dat hier natuurlijk veel meer van te zeggen is. Welke richting de contacten tussen Rome, de Wereldraad en Taizé uitgaan weet ik niet. Wat de verschillende afgevaardigden er mee beogen, weet ik evenmin.

Een ander probleem is, dat het spreken en schrijven van verschillende broeders op veel mensen een vage indruk maakt. De t.v. heeft aandacht aan Taizé geschonken en vrijwel alle kranten. De t.v.-uitzendingen stelden mij te-leur. Ik kan me indenken, dat veel mensen de indruk kregen van een vage religiositeit en dat zij vragen: Wat wordt in Taizé geantwoord op de vraag „Wat dunkt u van de Christen?”.

Als er dan ook nog over kaarsen, ikonen en meditatie gesproken wordt, weten degelijke gereformeerde mensen helemaal niet meer waar ze aan toe zijn. Ze zien het allemaal als vage religiositeit en vrijzinnigheid.

Dit zijn begrijpelijke reacties. Er wordt mijns inziens in de discussiegroepen in Taizé te weinig uit de Bijbel gelezen. Het gevaar van een subjektieve en eigenwillige geloofsbeleving is groot.

Men bedenke echter, dat ik deze bezwaren ook reeds noemde in Opbouw van 13 september jl. Toch heb ik er minder aandacht aan besteed dan verschillende mensen wensten. Bij mij stond de waardering in veel opzichten voorop. En die staat nog voorop. Vage religiositeit zonder serieus bij het licht van het Woord van God zoeken naar antwoord op de vraag: „Wat dunkt u van de Christus?”, verwerp ik hartgrondig. Op zichzelf hebben kaarsen, koorzang, meditatie, stil gebed geen enkele betekenis, wanneer zij niet duidelijk aan de bovenstaande vraag worden gerelateerd. De Russisch-orthodoxe kerk bijvoorbeeld is zo in het liturgisme opgegaan, dat de Woordverkondiging 'n onevenredig kleine plaats in de kerkdienst inneemt. Juist een tijd, waarin van de Russisch-orthodoxe kerk gevraagd en verwacht wordt een Woord voor de wereld te hebben, blijkt zij dit niet meer te kunnen. Solzjenitsyn en anderen klagen de Russische kerk aan. Zij is hun Moeder, die haar kinderen verstoten heeft... en die in liturgisme en meditatie onder lijkt te gaan. Anderzijds blijken de christenen achter het ijzeren gordijn dor de kracht van een soort mystiek gedreven te worden tot geloofsuitingen waar geen kommunistische staat tegenop kan. Dit is echter een onderwerp apart.

Ik vond het belangrijk om over Taizé te schrijven, omdat we iets van Taizé kunnen leren — ondanks alle kritiek: Roomse invloeden, Wereldraad, vage religiositeit. Wie Taizé bezoekt zal naar mijn indruk ook ervaren: je

Pastorale notities

Geboden of Verboden

In de loop der eeuwen heeft de kerk een hele geschiedenis doorgemaakt, een geschiedenis van opgang en neergang, van reformatie en deformatie. Daarbij hebben de kerken niet alles onderhouden in de gehoorzaamheid aan God. Zij hebben er aan afgedaan en toegevoegd.

Zo bestaan er kerkelijke instellingen en gebruiken waarvan we niet zeggen kunnen dat ze door Christus geboden zijn of dat de apostelen van de Heer ons daarin zijn voorgedaan. De consciënties van de gelovigen mogen daaraan dus niet zomaar gebonden worden. Ook al zou er tegen zulke instellingen en gebruiken geen direct verbod in de Bijbel te vinden zijn.

Men kan bij voorbeeld de vraag stellen: waar wordt ons in de Bijbel verboden een kruisbeeld in een kerkgebouw te plaatsen, wekelijkse vastendagen in te voeren, aan de gestorvenen een kerkelijke uitvaart te geven, huwelijken te bevestigen, algemeen erkende feestdagen te onderhouden, enz.?

Ieder zal toestemmen: dat wordt ons in de Bijbel niet verboden.

Toch hebben onze gereformeerde kerken in haar bloeitijd deze gebruiken niet begunstigd maar afgewezen, heel eenvoudig omdat ze gevaaren inhielden en tot godsdienstige misbruiken aanleiding gaven. Wij mogen dankbaar zijn dat onze vaders voor die gevaaren en misbruiken een open oog hebben gehad.

Ieder nu die onder ons het pleit zou voeren voor kerkelijke gebruiken en algemeen gevolgde tradities enkel met het argument, dat ze in de Bijbel niet rechtstreeks verboden zijn, ziet te weinig onder het oog dat gebruiken en tradities niet op zichzelf staan. Ze hebben meestal een eeuwenlange geschiedenis achter zich; ze verloocheenen nooit geheel hun pagane of roomse afkomst; ze blijken bovendien telkens weer invalspoorten te zijn voor eigenwillige of valse godsdienstigheden.

We gaan de veiligste weg als wij ons ten opzichte van al deze dingen zo dicht mogelijk houden aan wat Christus, onze enige Meester, ons verordend heeft, of Zijn apostelen ons hebben voorgelaten. Juist omdat de apostelen van onze Heer, geleid en geïnspireerd door de heilige Geest, de zin en bedoeling van hun Meester het best hebben verstaan.

Zeker mogen we onze medegelovigen niet binden aan dingen waaraan Christus ons niet gebonden heeft.

Bilthoven.

B. Telder

neemt er iets van mee. Zij hebben een liturgie waar we van kunnen leren. Men begrijpe me goed. Ik wil geen overplanting van Taizé in onze kerkdiensten. Wij kunnen leren van de mooie dingen die zij hebben en die wij niet hebben.

Zijn sobere kerkdiensten op een zendingsterrein dan geen volwaardige diensten? Zijn kerkdiensten in concentratiekampen geen volwaardige diensten?

Het zijn volwaardige diensten! Ik heb in Rusland een dienst meegemaakt die door vier vrouwen (en twee Nederlandse gasten) werd bezocht. Er zal toch niemand zijn die dit ideale diensten noemt. Het kan al gauw een beetje mooier en vrolijker.

Gemeenten, die onder de meest benarde omstandigheden leven, kunnen aan hun wekelijkse bijeenkomsten niet zoveel veranderen. Zij moeten vechten voor hun bestaan en vaak zijn ze al gereduceerd tot kleine groepjes. Zij hebben ons gebed erg nodig.

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

SCHILDER-TEKENAAR

bij de gratie van Onze Lieve Heer

Sedert zo'n tien jaren is de tekenaar Rien Poortvliet (42 jaar jong) aan alle Nederlanders bekend. Hoe komt dat eigenlijk? Is het omdat hij eens bij „Mies in de Stoel” uit het kastje kwam springen, zo maar onze huiskamers binnen? Is het om zijn leuke snor, zijn golvende manen, zijn vibrerende bariton? Of is het werkelijk om zijn gevoelige en rake tekeningen: nauwkeurig waargenomen naar de natuur en natuurlijk weergegeven naar waarheid?

Zijn tekenwerk was aanvankelijk harde reclame-arbeid. Pas op de duur, toen hij tijdschriften ging illustreren, boeken verluchten, de natuur en het wild waarnemen en uitbeelden, trok hij de aandacht. Niet langer voor soepmerken — maar voor Gods schone schepping. Niet langer de aandacht van huismoeders en hotelkoks — maar ook van mannen, kinderen, schrijvers. En langzamerhand de aandacht van heel Nederland: van jagers en andere milieubeheerders, van lezers en andere minnaars van rust en contemplatie, van christenen en van andere mensen.

Nu is het waar, dat deze man gesierd is met een palet vol kostelijke gaven: van God geleende vermogens om de schepping te zien en lief te hebben; ook om anderen liefde voor de schepping bij te brengen. Komt daar dan bij een slagvaardige, vriendelijke en onbevengene toon; een immitsj dat de televisie maar zo uw huiskamer binnenspeelt; een tijdsbestek, waarin de natuur tot in het overdrevene beschermd, gewaardeerd en geknuffeld wordt; mitsgaders gezegde haardos... nu, dan is er al iets van zijn succes verklaard.

Maar dit alles raakt het eigenlijke van de man nog niet. Dit alles is slechts een eigentijdse uitmontering, die het goed doet; maar die niet de binnenkant etaleert. Die binnenkant zit anders in elkaar dan die van een geslaagd man zonder meer. Iemand zei me eens: „die Rien, dat is een heel gekke vent; stel je voor dat die aan tafel nog uit de Bijbel voorleest en hardop bidt met zijn gezin”. — Die iemand zei het niet smalend, maar vol eerlijk respect. Zo van: een stukje antiek-christelijke cultuur, dat in een museum thuishoort — en dan maar los rondloopt.

—o—

Rien is inderdaad een jager. Tien jaar geleden ontmoette ik hem voor het eerst, in het jachtveld. Hij zou een afschotbok neerleggen in ruil

voor enkele geleverde illustraties. Ik wees hem de plaats, zag hem gedurende een kwartier de bok waarnemen, aansluipen, beoordelen en tenslotte neerleggen. Het was vakwerk: rustig, beheerst, geluidloos, onopvallend en toch niet bloeddorstig maar waardig. Toen de bok lag heeft hij met de jachthoorn het signaal Bok Dood geblazen. Met warmte en gevoel, met iets als meedogen. Een leven wegnemen, al is het een slechte reebok die er nodig uit moet, is niet om te lachen. Op zo'n moment voel je de hele inventaris van een jager: het menselijke, het besefte rentmeesterschap, het kinschap van God, Schepper van hemel en aarde.

Ja, daar staat het. Rien kent zijn hemelse Vader van dichtbij. Hij is een man, die dagelijks de Bijbel leest, zowel binnen de tafelceremonie als daar buiten. Dat heeft hij laten zien in zijn laatste publicatie. Maar daar komen we meteen op terug.

Behalve vele, vele illustraties in De Nederlandse Jager en in Wild und Hund ging Rien Poortvliet (die altijd signeert als Rien ★ oftewel Rien-met-het-sterretje) ook boeken illustreren. Eerst samen met de Nijmeegse jager-arts Wil Huygen. Hun boek „Alleen voor Jagers” bevat voor de helft goede jachtverhalen (waarbij de medicus onmiskenbaar is) en bestaat voor de andere helft uit prachtige tekeningen. Wanneer Rien op zijn knieën een eend binnenhaalt van onder de neus van een aangebonden stier, dan voel je aan de spanning in de tekening, dat het hem werkelijk overkomen is. Ook zijn eerste houtsnip, die hij ergens op de grond zoekt — maar die meters boven hem in de takken is blijven hangen. Dat kan; het is mij precies zo overkomen. De conversatie tussen drijvers, die je van hun gezichten afleest. Het innerlijk van diverse jagers, zowel van status-jagers als van natuurmensen. De vele beschouwende waarnemingen van het veldgebeuren: de tekenaar, die over de schouder van de jager meegeniet.

En dan de kleine stunts, fantasierijke uitgroei van zijn waarnemingen. Het gezicht op een reebok van de hoogzit af: zo'n klein insect ergens tussen de struiken beneden, zou je zeggen. De visie op enkele ruige jagers, van de grond af genomen; illustratie bij een verhaal over een man, die in slaap gevallen was. Het beeld van een hert, gezien door een bukskijskiër, met de naald op het blad! De visie, die een hoge eend moest krijgen op een paar schutters, beneden aan een dijkje. In al deze gevallen levert hij meer dan een gewone waarneming: hij levert waarneming in bijzondere zin, weergave van andermans visie, inclusief-denken.

—o—

In 1967 dus Alleen voor Jagers. Het volgend jaar gaf Rien ★ samen met zijn vriend Wil Huygen het boek uit „Met een kluitje in het Riet”. Opnieuw een bestseller vol goede jachtverhalen en uitstekende jachttekeningen. Maar nu niet van dat serieuze — doch zacht ironisch geschreven en getekend. Iets van zelfspot; ook iets van spot over de spot, waarmee de jacht gemeenlijk wordt overgoten. Een kansel of hoogzit blijkt ook wel eens een toga in plaats van een jachtkloffie te kunnen dragen; jawel en dat zo maar tussen de dennen, dat is toch gek, niet?

Wat doen wij in het Westen, met name in Nederland?

Liturgische vernieuwingen, die bedoeld zijn als 'slechts uiterlijke verfraaiingen' zijn verwerpelijk. Vernieuwingen in een liturgie kunnen naar mijn indruk alleen maar ontstaan vanuit een levend en dynamisch geloven in de gemeente. En dan geeft het te denken dat gemeenten in 1974 psalmen zingen volgens een berijming van 1773! Het geeft ook te denken, dat in gemeenten een liturgie bestaat, die vrijwel gelijk is aan die van honderd jaar geleden. En dat, terwijl het beter en mooier kan.

Tot slot nog iets over de aarzeling die ik heb bij het bespreken van de kritiek op Taizé. Kritiek heb ik eveneens. Nogmaals wil ik er op wijzen, dat de kerkdiensten in Taizé met het bijbellezen, bidden, zingen en mediteren op mij niet de indruk maakten van een vage (laat staan valse) religiositeit. Hun in-de-wereld-zijn, het zoeken van bedreigde situaties en het onbaatzuchtig helpen van mensen in nood is voorbeeldig. In de publikaties, de gesprekken en de t.v.-program-

ma's mis ik soms bepaalde elementen van de christelijke religie. Hoewel ik gereformeerd ben, heb ik in mijn artikelen over Taizé vragenderwijs wel enkele kritische opmerkingen gemaakt, maar de kritiek werd opzettelijk niet uitgebeend. Het leek me niet in de eerste plaats nodig. Ik wilde iets over Taizé vertellen, als een verschijnsel dat er óók nog is. De Geest van God werkt waar Hij wil. In Taizé meen ik bepaalde dingen wat dit betreft met dankbaarheid te mogen signaleren. Het valt me bij bepaalde gereformeerden vaak op, dat zij iets altijd kritisch willen beoordelen, de kritiek wordt dan breed uitgemeten, zelfs zo sterk dat men elkaar als medechristenen niet of nauwelijks meer herkent.

Wij hebben de geesten te beproeven of zij God zijn. Dat heb ik ook in mijn bespreking van Taizé geprobeerd. Ik voel me tevens geroepen om contacten te zoeken met mensen, die het geloof anders beleven en vorm geven dan ik en die niet tot 'mijn' kerk behoren. Terwijl ik dit schrijf besef ik tegen een bij velen in 'vrijgemaakte' kerken bestaand gebruik in te gaan. Het nu bedoelde gebruik

vindt men naar mijn indruk bijvoorbeeld heel sterk in het weekblad 'De Reformatie'. Overigens: Opbouw gaat wat dit betreft ook niet altijd vrij uit. Sommige scribenten kunnen zo fel polimiseren, zij kunnen hun kritiek zo scherp verwoorden, dat het op mij vaak de indruk maakt dat hun tegenstander-medechristen zeer ver van hen verwijderd is. Ook de laatste polemiek tussen drs H. de Jong in Opbouw en prof. J. Douma in De Reformatie. Het laatste artikel van Douma toonde een zeer grote afstand tussen hem en ds De Jong en wie staan er nu dicht bij elkaar dan binnen- en buitenverbandse vrijgemaakte broeders?

Mijn artikelen over Taizé werden door een bepaalde levenshouding bepaald: ondanks allerlei kritiek, probeer waar mogelijk contacten met medechristenen te leggen en zo mogelijk in stand te houden. Nogmaals ik verdedig niet de vage religiositeit, die Taizé soms op bepaalde buitenstaanders maakt. Evenmin ontken ik, dat de politieke theologie er een niet geringe invloed heeft. Maar hiermee is Taizé in haar geheel niet mee beoordeeld, laat staan ver-

oordeeld.

Eén van de moeilijkste problemen in deze tijd vind ik het oog houden voor nuanceren. Wij leven in een tijd van polarisatie, zowel op politiek als op kerkelijk terrein. Ik ben allerm minst een verdiger van een marxistisch geïnspireerde politieke theologie. Maar ik zit met m'n ogen te knipperen als ik in de krant een verslag lees van de laatstgehouden reformatische getuigenisdag van de ICC. Al onderschrijf ik de intentie van deze getuigenisdag ten volle, verschillende uitspraken van referenten getuigen van een niet geringe reaktiehouding t.o.v. de politieke theologie.

Soms lijkt het onmogelijk in een strijdssituatie oog voor nuanceren te houden. Soms 'eisen' anderen van je een keuze en je mag ook niet altijd aan de kant van strijdsgewoel kunt blijven staan. Ik besef de verantwoordelijkheid om mee te doen en waar nodig te kiezen. Tevens hoop ik dit zonder oogkleppen te doen en voor nuanceren in standpunten oog te houden en te krijgen. Alleen dan is het mogelijk geen reaktiehouding aan te nemen en een heilloze polarisatie te doorbreken.

De verrukkelijkste bijdrage vind ik Huygen's gedicht over de Schoolkameraad, die door een vrouwelijk serpent is getemd tot een brave dikkerd, maar eenmaal in zijn leven nog eens de oude jachtvreugde beleeft — om dan hersteld te worden in zijn eerbiedwaardige staat van thee- en afwaszwoeger. De mooiste tekening die, waarin Rien zijn autokoffer openhoudt om de zondagse toga van de predikheer op te bergen en... daar valt een dode kat uit, de vorige dag in zijn veld geschoten!

In 1970 (misschien sla ik wat over) schreef Wil Huygen „Op schootsafstand” en Rien illustreerde het, bescheiden maar gevoelig. Die „schootsafstand” is een dubbelzinnigheidje van de schrijver: betekent allereerst de afstand, die een jager voor een behoorlijk schot in acht neemt — maar wijst tevens op alles wat leeft, alles wat afstand tot de moeder-schoot heeft genomen. Hier blijkt Rien ver gevorderd te zijn in de gelaatsuitdrukking; met minder lijn en kleur gaat hij meer bereiken.

Beroemd werd Rien Poortvliet door zijn boek „Jachttekeningen” uit 1971 met een voorwoord van Prins Bernhard. Een werk, eigenlijk zonder tekst, maar met ongelooflijk subtiele jachttekeningen, schetsen en aquarellen. Voor ieder een feest om te bezien. Voor de jager bovendien het feest van het déjà vu. Het is alles namelijk geen fantasie maar herbeleven van de werkelijkheid. Een eerlijke opdracht aan zijn vrouw (ze mag er zijn, zo te zien) en zijn twee jongens. Een enkele term over „ons van God gezegend huis”. Ook dat zijn vrouw meer doet aan gezelligheid dan aan vervelende properheid van „mantelpakkies-wijven”; en dat ze zorgt dat Rien „lekker kan werken”.

Spreekt het u aan? Herkent u de man, die de Heere vreest? Kijk anders eens in psalm 128. En dan de laatste bladzijde, waarop iets met de hand geschreven is. Een dankwoord aan de Koninklijke Hoogheid, die het voorwoord schreef; aan alle jachtheren, waar hij te gast is geweest; en een dankwoord aan „U, lieve Heer, bovenal dank voor de prachtige dieren die U maakte! Ik ben me ervan bewust dat het Uw dieren zijn — geen musje valt zonder Uw weten — en als ik mag jagen wil ik dat „eerbiedig” doen en ik zal m'n best doen om niet te versimpelen tot schieter.” Was getekend Rien ★.

Het boek ging ongelooflijk goed. Besproken via de kleurentelevisie — wat wilt u nog meer? Rien was beroemd — maar hij bleef eerlijk en zichzelf. In 1973 kwam een vervolg met de titel „... De Vossen hebben Hoken”. In zijn voorwoord verwijst hij naar Lucas 9:58 en voor de zoveelste maal kan elke wereldling proeven, hoe een kunstenaar in deze schepping rondtuut als een rentmeester van de Gever van alle Goeds. Hij komt er voor uit en zet anderen aan het denken.

Dit boek is heel anders van opzet dan het vorige. Was „Jachttekeningen” een argeloos spel van kleuren, beelden, landschappen en dieren — in het laatste heeft de uitgever blijkbaar alle voorradige tekeningen, schetsen en aquarellen bij elkaar genomen en in de stroomversnelling van de publiciteit geworpen. Alleen heeft Rien bij deze uitverkoop de wijsheid gehad alles te ordenen in hoofdstukken en van

verklarende tekst te voorzien. Zo gaat dit boek over de vos in alle levens- en stervensomstandigheden; maar ook over het ree, de korhaan, het wilde zwijn, het schadelijk wild in de zin der wet, de eend en de gans, het haas en konijn, het edelhert en damhert, de fasant en de patrijs; zelfs over de moeflon. Daardoor heeft dit boek zeker evenveel betekenis gekregen als het vorige.

—o—

Dit klaar zijnde liet Rien een vol jaar niets van zich horen. Om vakantie te houden? Nee, omdat hij zichzelf de opdracht gegeven had een werk over het aardse leven van onze Heiland te schilderen. Een interessante maar beangstigende taak, zult u zeggen. Jawel en u denkt eerst aan Rembrandt, maar ook aan Bert Bouman om iets anders te noemen.

Wie de NCRV-uitzending van 5 november heeft meegemaakt is getroffen door de gevoelvolle, eigentijdse weergave van Bijbelse figuren. Rien Poortvliet schilderde zo'n tachtig doeken, die door het Ned. Bijbelgenootschap worden geëxposeerd. De reproducties ervan vormen een boek, waarvan de tekst geschreven is door ds Hans Bouma. Slechts een enkele maal is de Heiland zelf uitgebeeld; meestal zijn het de personen rondom Hem. Mensen als wij: de discipelen, de zieken, de bezeten, de schriftgeleerden, het Sanhedrin. Judas, die er zo niet uit te halen is, de discipelen haalden er hem ook niet uit, wel? Petrus, die de Heiland verloochent; een haan op de achtergrond. Judas, razend van spijt en wroeging. Petrus, die naar buiten ging om bitter te schreien. Een jongetje, door de Heiland in de grote-mannen-kring getrokken dat met grote ogen luistert naar: als gij niet wordt als een kindeke... het joch snapt er niets van. De andere kinderen rondom de grote Kindervriend; geen adspirant-heiligen, maar als uw eigen kinderen: één luistert, een ander kijkt naar wat hem afleidt, een derde ziet over zijn schouder naar u. Ontroerend is de hand, waar een spijker doorheen wordt geslagen: geen statische, onaandoenlijke, gothische hand — maar een anatomisch verantwoorde, levende hand van u en mij. Een gezicht aan het kruis, gemarteld door pijn, angst en verlatenheid.

De Egyptenaren beeldden hun farao's gestileerd als supermensen uit. De juiste weergave achtten zij te banaal voor godheden. Een enkele farao heeft gestreefd naar natuurlijke weergave; van hem weten we dat hij onaanzienlijk was. Maar het kostte hem een revolutie om die eerlijkheid te bereiken; het kostte zijn opvolger een tweede revolutie om de klok terug te zetten. En tot na de renaissance werden de Heiland en alle Bijbel-heiligen gestileerd tot onaandoenlijke, bovenaardse wezens; hun heiligheid blonk uit hun onmenselijke trekken.

Welnu, juist in dat licht meen ik dat Rien Poortvliet ons de Bijbelfiguren en met name Jezus Christus veel dichterbij heeft gebracht. Hun handen, hun ogen, hun gebaren spraken. Ze beelden het evangelie uit, illustreren het wonder van de blijde boodschap. Rien kreeg een kans om voor een zeer groot en aandachtig publiek te evangeliseren; een kans zoals iemand soms eens in zijn leven krijgt. Rien heeft die kans gebruikt. Gelukkige man. Schilder bij de gratie Gods.

M. DE JONGE — 's-GRAVENHAGE

TANA MEMA - TANA DAWA

Naar aanleiding van de bundel „Cultuur als antwoord”, verzamelde opstellen van prof. dr L. Onvlee ('s-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1973)

Op 23 november 1973 vierde prof. dr L. Onvlee zijn tachtigste verjaardag en ter gelegenheid daarvan verscheen bovengenoemd boek als deel 66 van de reeks „Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Leiden”. Het bestuur van dit instituut beoogde daarmee dr Onvlee — die geruime tijd zijn voorzitter was — te eren.

Onvlee studeerde oorspronkelijk theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en deed in 1915 zijn kandidaatsexamen. Een jaar tevoren verzocht het Nederlands Bijbelgenootschap hem in zijn dienst te treden om daarna naar Soemba te gaan en daar de bijbelvertaling

ter hand te nemen. Dat trok hem, hij verbond zich aan het NBG en kwam overeen vóór de uitzending de studie Oosterse talen in Leiden te volgen. Daar promoveerde Onvlee in december 1925 op een proefschrift over het Soembanees („Eenige Soembasche vertellingen”) Dat was wel een heel lange voorbereidingstijd, maar terugziende op zijn levensgang, blijkt het een hechte basis geweest te zijn voor zijn verdere werk. Onvlee is namelijk tot ná de 2e wereldoorlog op Soemba werkzaam geweest, óók ten behoeve van de zending. In 1956, hij is dan reeds 63 jaar, volgde zijn benoeming tot buitengewoon hoogleraar in de Culturele antropologie aan de V.U., welk

ambt hij 10 jaar lang bekleedde. Zowel in publicaties van het NBG als in zendingstijdschriften (De Macedoniër, De Opwekker) en in wetenschappelijke tijdschriften verschenen artikelen van zijn hand. Een geselecteerd aantal daarvan is nu met enkele collegevoordrachten in de hierboven genoemde bundel samengebracht. Velen kunnen dus kennismaken van het werk, waarvan slechts weinigen echt weet hebben. We spreken in onze kringen soms zo vlot over: de zendingstaak van de gemeente, het evangelie brengen aan heidenen, uitzenden van een zendeling. Maar beseffen we wat dit in de praktijk betekent? Voor welke problemen de werkers-in-de-zending staan en hoe ze die zouden behoren aan te pakken?

Om daar iets méér inzicht in te verkrijgen is het goed te luisteren naar wat Onvlee ons zegt. In enkele artikelen willen we daar iets over vertellen. Tevoren echter eerst een kort overzicht van hetgeen er toe leidde, dat Soemba en Onvlee zo nauw aan elkaar verbonden werden.

In de 2e helft van de vorige eeuw

ontstonden in ons land twee zendingsgenootschappen, de Nederlandse Zendingsvereniging (1858) en de Utrechtsche Zendingsvereniging (1859). Groepen christenen wilde samen het zendingswerk aanvangen en dragen. In hun hart leefde een oprechte liefde tot hun Heer en Hij had gezegd: predik het evangelie aan alle volken. Zij wilden Hem gehoorzamen. Deze genootschappen zonden toen óók een zendeling uit naar Soemba. Dat was omstreeks 1880.

Op de Generale Synode van de Gereformeerde kerken in 1896 te Middelburg gehouden, is breedvoerig gesproken over de taak van de kerken t.o.v. de zending. De verenigingen, gedragen door een kleine kring van sympatisanten, deden in feite, wat de taak van de christelijke gemeenten is, zo zeiden de broeders te Middelburg. De opdracht van de Heer moet door de gemeenten verstaan worden. Nádien is duidelijk uitvoering gegeven aan de gedachte van kerkelijke zending. Eerst werd dat organisatorisch voorbereid: per provincie, per groep van provincies, werden zgn. zendings-terreinen gekozen en deputatschappen ingesteld en één van de

kerken in zo'n ressort werd „zendende kerk”. Zo namen de kerken in Groningen, Drente en Overijssel Soemba voor gezamenlijke rekening. Dat was in 1902. Daarna werden zendingsarbeiders uitgezonden, ds D. K. Wielenga (1904), ds C. de Bruijn (1905), gevolgd door vele anderen. In die begintijd is het met name ds Wielenga geweest, die heel duidelijk vorm gaf aan het werk. Hij wist met veel geduld en toewijding contacten te leggen met de bevolking. „Doch Wielenga was er niet mee tevreden, dat de mensen als individuen tot hem kwamen; dat hij de personen, al waren het er dan ook velen kende, neen, hij wou het volk hebben en kennen. Daartoe was in de eerste plaats nodig, dat hij de taal verstond. Hij was er diep van doordrongen, dat de zending, die zich een plaats onder het volk wilde verwerven en voor zijn boodschap een geopend oor wilde vinden, de taal van het volk moet kennen. Daarom stond taalstudie nummer één op zijn program.” („De Zending op Soemba”, Hoenderloo 1949, pag. 151). Wielenga trok er op uit, bezocht met een tolk de kampongs, sprak met de bevolking, trachtte hen in hun doen en laten te verstaan. Hij wilde met de mensen kunnen spreken in hun taal. Maar hij er-voer, dat hij de blijde boodschap toch niet zo maar „vertalen” kon. Het Soembanees toch „had voor de essentiële zaken van het evangelie als zonde en schuld, liefde en genade, vergeving en verzoening zelfs geen woorden.” Het is een heidense taal en daarmee is er een kloof tussen prediker en hoorder. Hoe dié te overbruggen?

Dat liet Wielenga niet los. De boodschap van de Schriften moest toch gebracht worden? En hoe dat beter te doen dan met die Schriften zélf? Maar dan moest er zijn een echte Soembanese Bijbel en hoe dáár aan te komen? Wielenga achtte zichzelf niet in staat om de vertaling aan te vatten en te volbrengen. Hij zag dat dat een levenswerk zou worden en dat je daarvoor iemand moet hebben, die de HERE vreest en gaven op taalgebied heeft. En daarom rapporteerde hij aan de kerken in Nederland uitvoerig daarover. En die kerken hebben dat toen verstaan. De HERE heeft dat bijzonder voorspoedig doen verlopen. In 1913 is deze zaak besproken op de particuliere synodes van de drie Noordelijke provincies en daarna is contact gezocht met het Nederlands Bijbelgenootschap. De kerken kwamen zelf reeds met het voorstel de jonge Onvlee, toen nog student van even 20 jaar, te vragen voor het werk van bijbelvertalen naar Soemba te gaan en het NBG heeft dat onmiddellijk aangenomen (1914). Die samenwerking van kerken en NBG is bestendig en in het werk van Onvlee is nauwelijks iets aan te wijzen, dat uitsluitend voor één van de „partijen” verricht is. In 1926 is dr Onvlee uitgezonden en eind van dat jaar kon hij zijn werk op Soemba aanvangen. Na deze introductie kunnen we het boek ter hand nemen. Voor wie wil mee-lezen, het is verkrijgbaar voor f 12,— bij de fiscus van het college van decanen van de V.U. te Amsterdam, giro 524991. (Dhr. M. de Jonge is Rijksambtenaar op het Ministerie van Defensie)

fabet voor vast, werken aan een bijbelvertaling in die taal en leren de bevolking hun eigen taal lezen en schrijven.

In dit boek vertelt Hugh Steven hoe de jonge nieuwsgierige en leergierige Manuel de taalhelper wordt van een Amerikaanse Wycliffe vertaler, die in Manuels Totanacstam vertaalwerk komt opzetten. Manuel wordt dan gebod door de geschiedenissen uit het Nieuwe Testament, die hij met de vertaler doorwerkt. Door gesprekken met de vertaler over de tekst raakt hij zo gegrepen door het geloof in de God van de bijbel, dat hij besluit ook zijn krachten aan het bijbelvertaalwerk en de evangelieverkondiging te gaan wijden.

We lezen dan over de tijd van Manuels studie aan verschillende colleges en universiteiten in Amerika en Duitsland. Alle aandacht van de auteur is gericht op Manuels persoonlijke beleving van allerlei kritieke, vrijdige, bemoeiigende of grappige situaties waarin hij terecht komt. De auteur verwerkt in zijn weergave van deze gebeurtenissen uit Manuels leven het thema, dat God in Manuels leven en getuigen werkzaam is en altijd wegen vindt om zijn grote opdracht tot evangelieverkondiging en bijbelvertaalwerk doorgang te laten vinden.

De gebeurtenissen en omstandigheden worden door de schrijver in flitsen weergegeven en hierdoor verliest het verhaalverloop aan overzichtelijkheid en goede opbouw.

In het slot van het boek lezen we

dat Manuel naar zijn volksgenoten terugkeert en te midden van hen een bijbelschool opricht met behulp van velerlei giften. Aan deze bijbelschool wordt het evangelie en de verkondiging ervan onderwezen aan zijn volksgenoten.

Dit gegeven was voor Hugh Steven de reden om Manuel als hoofdpersoon van een van zijn Wycliffe-uitgaven te kiezen. Het is vaak zo, dat iemand die uit de geïsoleerde cultuur van zijn stam naar buiten treedt, volkomen van deze cultuur vervreemd raakt. Manuel daarentegen, geleid en gewezen door de Heer, was de man die terug kwam. Naast dit verhaalgegeven is in dit boekje de belichting van Manuels leven hierom interessant, omdat in wat wel en niet aan de orde is gesteld, de denk- en beleveniswijze van de Wycliffe geloofszending weer-spiegeld wordt.

Nederlandse uitgave:

Hugh Steven — Manuel, de man die terug kwam.

Uitg. Buiten en Schipperheijn, Amsterdam, 1974. Prijs f 10,—. 150 blz.

Amsterdam. M. J. van Straaten

—o—

Twee kleine brochures van de uitgeverij Kok te Kampen.

Drs F. R. Kat, De internationales. (35 blz., f 3,40)

In kort bestek wordt hier een overzicht geboden van de eerste internationale (1864-1876), de tweede (1889-1914) en de derde, ook wel Kominten (1919-1943) genoemd. In deze brochure zijn een paar mooie foto's van Marx, Engels en van de tweede internationale opgenomen.

Dr R. Reinsma, Jan Compagnie (24 blz., f 3,40)

Een zeer summier overzicht van de geschiedenis van de Verenigde Oost-Indische Compagnie wordt hier geboden.

Aan beide brochures een literatuurlijst verbonden, die de geïnteresseerde lezer wegwijs maakt in de grotere studies op deze terreinen. In deze laatstgenoemde brochure zijn een paar gravures opgenomen.

En tot slot: **de Elisabethbode.**

Het christelijk weekblad de Elisabethbode komt ook dit jaar weer uit met zijn langzamerhand zeer bekende uitgave: het **Kerstblad 1974.**

Reeds jaren geniet dit blad zowel om de positieve inhoud als door zijn uitvoering en toch zeer lage prijzen grote bekendheid.

Een nummer van 24 pagina's, waarvan 12 in kleur. Elk jaar stijgt de afname — vorig jaar een oplage van ruim 450.000 exemplaren — dit jaar wordt gerekend met een oplage van 500.000 exemplaren.

Dankzij deze oplage en het feit dat de EB een stichting is, is de prijs ook dit jaar weer bijzonder laag: 36-16 cent, afhankelijk van het af te nemen aantal. Verzendkosten zitten in deze prijs berekend.

De voorpagina toont een borduurwerk van het kerstgebeuren; binnenin foto's, artikelen, gedichten, verhalen, dienstbaar gemaakt aan de verbreiding van het evangelie van Jezus Christus.

Het nummer is bijzonder geschikt voor verspreiding op grote schaal. Voor inlichtingen en evt. aanvragen van een proefnummer kan men zich wenden tot de Stichting Elisabethbode, Tuinstraat 1, Lochem. Tel. 05730-2770 ('s avonds: 2526).

H. E. S. W.

C. VEENHOF — KAMPEN

Persschouw

★ Over Israël

Israël komt al meer alleen te staan. De machten die het op zijn vernietiging toeleggen worden talrijker en sterker. Zal 'n nieuwe katastrophe dat volk, dat nog altijd Gods volk is, wat aangaat de verkiezing nog Gods beminden zijn om der vaderen wil, treffen? Zal de haat tegen dat volk, die ten diepste altijd de haat is tegen de God van Israël, opnieuw losbarsten in een massamoord? Laten wij bidden zonder ophouden om de sjaloom van het volk van Abraham, Izak en Jakob, het volk waaruit Jezus is geboren, het volk waaruit het heil naar de volken der wereld is uitgaan. Laten wij bidden om de bekering ervan.

Onlangs was in ons land de bekende joodse professor Zwi Werblowsky. Voor de werkgroep „Synagoge en kerk voor Israël” hield hij een rede. Ik neem die over uit het maandblad „Israël”. Het is de moeite waard goed na te denken over wat hij zei. Ook al is men het niet in alles met hem eens. In ieder geval zegt hij een aantal aangrijpende waarheden.

Ik spreek als Israeli tot u als Christenen. Ik spreek niet tot 'de kerk'. Ik ben ook geen ecclesioloog. Als mens en als jood kan ik de kerk (en de kerken) niet meer als partner in een gesprek of dialoog beschouwen. Als mens en als jood heb ik voortaan met Christenen te maken. Voor mij is dat een belangrijk verschil. Onlangs zei ik tegen Dr Philip Potter en andere vrienden in de Wereldraad van Kerken: 'zowel 'de kerk' als 'de kerken' zijn voor mij voortaan een politiek verschijnsel, net zoals de VN, de EEG of de Sovjet-Unie. Voor mij maakt het geen verschil of ik met u dan wel met Waldheim of Brezjnev spreek, en dat betekent dat ik ook met u op zuiver pragmatische wijze, als **homo politicus** maar niet als **homo religiosus**, moet onderhandelen. De kerken zijn voor ons geen morele instantie meer, en vertegenwoordigen in mijn ogen geen geestelijke waarden.' Ik voegde er aan toe dat indien Christenen een dialoog met dode joden wensen, dan hebben de levende joden daarvoor geen belangstelling meer. Voor ons is een echte dialoog alleen nog met 'gras root' Christenmensen mogelijk.

Ik ben Israeli, en daarom ben ik in al mijn subjectiviteit — en de hemel behoeft mij ervoor in zulke levenskwesties ooit op Nederlandskerkelijke wijze 'objectief' te worden — ook pro-Arabisch en pro-Palestijns. De radicale Arabische tegenstanders van Israël en van het Zionisme, die denken dat men anti-Israël moet wezen om pro-Arabisch te zijn, ageren tegen de uiteindelijke en echte belangen van de Palestijnen, net zoals Hitler in feite ook anti-Duits was. Ik zal u straks twee open brieven uit Jeruzalem laten zien: één van een rabbijn en één van een Luthers theo-

Boek-bespreking

Manuel op bezoek in Nederland.

Op de jaarlijkse konferentie van de Wycliffe Bijbelvertalers, die dit jaar begin november in Utrecht werd gehouden, was een van de sprekers Manuel Arenas, een 42-jarige indiaan uit Z.O.-Mexico. Manuel is door het werk van Wycliffe christen geworden. Hij is nu directeur van de bijbelschool die hij zelf in Mexico gesticht heeft. (Enkele gegevens zijn overgenomen uit Trouw 7-11-'74).

Het boek dat de Amerikaan Hugh Steven over Manuel geschreven heeft, is kortgeleden ook in een nederlandse vertaling verschenen. (Hugh Steven - Manuel, The Man Who Came Back, Wycliffe Bible Translators Inc., 1970).

De organisatie van Wycliffe Bijbelvertalers is een internationaal zendingsgenootschap dat zich inzet voor bijbelvertaalwerk in nog niet op schrift gestelde talen. Deze organisatie is in 1934 opgericht in de V.S. en werkt momenteel in ongeveer 600 talen, verspreid over 25 landen. De Wycliffe medewerkers leren eerst de taal van het gebied spreken, stellen er een al-

loog. Het heeft mij zeer aangegrepen dat deze Lutherse theoloog duidelijk tot ons joden zegt: 'Denkt niet dat wij ooit te vertrouwen zijn'. Waarom ben ik als Zionist ook pro-Arabisch en pro-Palestijns? Het joodse volk is een **volk** met een roeping (voor een godsdienstige jood weliswaar een religieuze roeping als volk, niet met de roeping van een kerkgenootschap.) Sommige joden die zich niet officieel godsdienstig willen noemen, spreken over het joodse volk gewoon als een historisch feit. Godsdienstige joden zeggen ook dat het joodse volk een historisch feit is, maar zij zeggen bovendien dat dit historisch feit een religieus fundament en een religieuze diepte-dimensie heeft. Dat dit volk een land heeft is een niet minder essentieel gedeelte van Gods belofte dan het bestaan van het volk zelf. Voor de godsdienstige jood — en het is tenslotte hij die de 'natuurlijke' partner is voor een open dialoog met zijn christelijke broeder — zijn dit twee axiomatische gegevens: het joodse volk heeft een religieuze dimensie, en het volk is verbonden met het land, met 'zijn' land.

Dit schept een botsing van twee anspraken, van twee rechten, van twee nationale aspiraties. Het probleem van de Palestijnen is er, maar het is niet, zoals de anti-Israëliëse zijde beweert, een kwestie van honderd procent gelijk tegen honderd procent ongelijk. Moreel verantwoord is alleen het inzicht dat men ook hier zoals met de meeste historische en maatschappelijke problemen, moet proberen een oplossing te vinden die een maximum aan gerechtigheden verbindt. Het is feitelijk onmogelijk in onze wereld om voor honderd procent rechtvaardig te zijn, dat is de tragiek van ons menselijk bestaan. Als ik een christelijke theoloog was zou ik het dogma van de erfzonde erbij halen om dit tragisch aspect van ons bestaan theologisch toe te lichten. Wanneer er b.v. ergens een vliegveld wordt aangelegd dan mag dit goed en juist en nuttig zijn, maar het betekent vaak onteigening van land en altijd last vóór en onrecht tegenover mensen die in de buurt wonen. We moeten het kwaad tot een draagbaar minimum reduceren. Israël is wel bereid offers te brengen, zelfs grote offers, om met de Arabieren tot vrede te komen, maar wij zijn niet bereid zelfmoord te plegen. Laat de wereld eerlijk zeggen wat ze van ons wil: offers of zelfmoord? Als de Wereldraad van Kerken (b.v. in de Canterbury-verklaring) voor ons bestaansrecht uitkomt, maar aanvallen op ons bestaan niet veroorzaakt, dan mag ik dat misschien begrijpen maar dan heb ik ook het recht of aan hun oprechtheid of aan hun morele integriteit te twijfelen.

Het gaat nu al vijf en twintig jaar om het bestaan van het joodse volk in eigen land. En we zijn aangevallen op Jom Kippoer, dat in de Bijbel wordt genoemd de sabbat der sabbaten. De dag is een symbool van verzoening en vrede: de 'Grote Verzoendag'. De joodse wet gaat zelf op een gewone sabbat heel ver om deze vrede-symboliek nadrukkelijk te doen uitkomen: het is b.v. verboden op de sabbat wapens te dragen, zelfs een sierdegen — want ook een sierdegen hoort bij een wereld die wapens kent en dus nog niet verlost is. Een sierdegen 'siert' de sabbat niet. Als mens kan het mij geen barst schelen of we op Sinterklaas of op Jom Kippoer worden aangevallen, maar **post factum** moet ik wel toegeven dat deze laatste aanslag op ons leven en onze ziel juist op Jom Kippoer niet van symbolische betekenis ontbloeit was. Laat toch niemand komen en ons flauwe verhaaltjes vertellen, dat het alleen maar om de bevrijding van de bezette gebieden ging. Zelfs de zogenaamde superhervik Dayan heeft al jaren geleden voorgesteld dat Israël zich enkele tientallen kilometers van het Suezkanaal zou terugtrekken en dat dit gebied wel gedemilitariseerd maar

administratief onder Egyptisch beheer zou komen.

George Habbasj van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina en Jassir Arafat van El-Fatah zeggen — tenminste in hun eerlijke momenten — dat ze ons willen vernietigen, en ik waardeer hun oprechtheid. Zij zijn tenminste eerlijk, ofschoon ik hun helaas moet antwoorden: dan moeten wij het uitvechten. Het verzet van een ouderwetse socialistische universalist als Kautsky tegen het Zionisme kan ik ook nog begrijpen: het Zionisme is uit de boze omdat elk nationalisme uit de boze is. Maar dat was vijftig jaar geleden, en nu leven wij in een tijd waarin alom gepleit wordt voor het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren. Kijk maar naar de vlaggestokken op de U.N. Plaza in New York! Het is geen indrukwekkende demonstratie van universalisme. Waarom gunnen b.v. links getinte Christenen dit zelfbeschikkingsrecht aan de Zambianen en Oegandezen, maar niet (of alleen met veel keelschrapen) aan ons joden? Elk nationalisme is blijkbaar 'kosjer' — ook bij felle linksen — behalve het Zionisme. Daarin ligt de fundamentele oneerlijkheid van vele Christenen en ook kerkelijke organisaties die principieel niet onpolitiek willen blijven, maar b.v. zeer politiek voor de rechten van de onderdrukte volkeren van Afrika pleiten.

Israel heeft nu vijf en twintig jaar gezegd dat het met de Arabieren wilde praten. Ik ben geen 'havik' en ik ben geen 'duif'. Ik leef niet in de vogelkooi van Artis maar in een democratisch land waarin je ook van mening kunt verschillen over de politiek die er gevoerd moet worden. Zo heb ik mij enkele jaren geleden, samen met tal van andere Israëli's, in een geharnaste brief aan onze regering gekeerd tegen het vestigen van nederzettingen in de bezette gebieden. Maar als men vogelvergelijkingen wil handhaven, dan zou men minister Abba Eban een papegaai kunnen noemen, omdat hij onophoudelijk namens de regering van Israel heeft herhaald, dat wij **zonder voorwaarden vooraf** rechtstreeks wilden onderhandelen. Israel is altijd bereid geweest om te onderhandelen. Door de Arabieren werd blijkbaar alleen de gedachte om met Israel aan één tafel te zitten en te praten reeds als een 'vernedering' beschouwd, en dus oorlog als de enige mogelijkheid erkend. De kerken bleken niet in staat een dergelijke houding te laken. Daarmee hebben ze voor mij of hun moreel bankroet of hun huichelachtigheid getoond, maar in elk geval morele geloofwaardigheid verspeeld. De bekende resolutie 242 van de Veiligheidsraad. Israel werd, en wordt nog altijd (ook van christelijke kant) verweten deze resolutie niet te hebben uitgevoerd. Ik wil hier niet op de inhoud van deze resolutie ingaan en analyseren wat ze wel en wat ze niet zegt. Maar wel moet ik mijn verbazing uitspreken over het feit dat niemand het nodig acht erop attent te maken, dat twee van de nu tegen Israel oorlogvoerende staten deze resolutie nooit hebben aanvaard! Maar nog belangrijker is het feit dat deze resolutie 242 nooit nodig geweest zou zijn, ende gebeurtenissen die ertoe hebben geleid zich nooit hadden voorgedaan, als de Arabische staten een andere VN-resolutie — de resolutie van 1947 die het bestaansrecht van de staat Israel bevestigde — hadden aanvaard. Of je zwijgt over VN-resolutie, of je veroordeelt degenen die de resolutie van 1947 weigerden te erkennen, vóór je over 242 spreekt. Een **tertium datur**: maar het heet huichelarij!

Toen ik na het uitbreken van de Jom Kippoeroorlog in uw land kwam, werd ik gevraagd om aan een IKOR-televisie-uitzending mee te doen. Ik zei in het gesprek dat ik het fijn vond dat Christenen nu opkwamen voor het recht van de Palestijnse Arabieren, maar dat ze wel

vijf en twintig jaar te laat waren, omdat Ben Goerion en de Zionistische leiding in 1947 het plan van de Verenigde Naties om Palestina in een joods en een Arabisch gedeelte te verdelen hadden aanvaard en daarmee zich principieel voor het recht van een Palestijns-Arabisch volk hadden uitgesproken. Het waren toen de Arabieren die het verdeelingsplan verwierpen, en die daarna, toen bleek dat ze ons niet konden vernietigen, steeds nog geen Palestijnse staat konden of wilden oprichten maar zich gretig door Jordanië lieten opslokken. Het IKOR heeft deze opmerking, die toch wel het fundament van de populaire pro-Palestijnse propaganda ietwat aan het wankelen brengt, uit de uitzending weggeknipt. Dit biografisch verhaaltje tevens als bijdrage tot het thema van de genuanceerde objectiviteit van de kerkelijke massamedia.

Is er eigenlijk een eerlijke wil om het vraagstuk van de vluchtelingen op te lossen? Of anders gezegd: ziet men hierin een menselijk of een politiek vraagstuk? Of probeert men onder het mom van zorg aangaande een menselijke tragedie politieke doeleinden te bereiken? Laat het mij ronduit zeggen: onder de dekmantel van de christelijke naastenliefde is in innige samenwerking met de Arabische propaganda meer vuil verborgen dan ik hier in detail kan uiteenzetten. De Arabieren hebben het plan van de V.N. om Palestina in een joodse en een Arabische staat te verdelen verworpen, en in 1948 zijn we door de legers van zeven Arabische staten aangevallen. In die tijd is het vluchtelingenprobleem ontstaan, omdat in tijd van oorlog nu eenmaal mensenmassa's op drift raken. Ik ben geen Israëlische apologete of goedprater, en zal dus nooit beweren dat geen Arabieren ooit door Israël's uit hun woongebieden zijn verdreven. Maar een nauwkeurige analyse van de feiten zal waarschijnlijk tonen dat zo ongeveer tachtig procent van de Palestijnse vluchtelingen door de oorlogshandelingen op drift is geraakt — net zo als in India, Pakistan en vele andere landen in Azië en Afrika en elders — en dit in grote mate omdat ze door hun leiders werden aangeemoedigd om weg te gaan omdat ze toch na korte tijd weer zegevierend samen met de Arabische legers terug zouden kunnen keren. Van een aantal vluchtelingen geldt zeker dat ze door de Israël's verdreven zijn. Maar daar tegenover staan ook voorbeelden van Israëlische pogingen om de Arabische bevolking te doen blijven.

Zo hebben b.v. de Histadroeth (het joodse arbeidersvakverbond) en de gemeenteraad van Haifa in 1948 overal in de stad in het Arabisch gestelde aanplakbiljetten laten ophangen waarin de Arabieren werden opgeroepen om te blijven en niet te vluchten. Waarom doet men dan alsof het vraagstuk van de vluchtelingen een uniek joods misdrijf is? Bij de stichting van Pakistan en India zijn enorme mensenmassa's op drift geraakt, en daar praast niemand meer over. En de vluchtelingen uit Oost-Europa zijn in West-Duitsland en elders geïntegreerd, terwijl de Palestijnse vluchtelingen door hun 'solidaire' Arabische broeders in kampen worden gehouden. Het is weer een staaltje van de onoprechte anti-Israëlische schijnargumentatie als men dit algemeen en globaal historisch-maatschappelijk fenomeen, met al zijn tragiek, kunstmatig isoleert om op goedkope manier aan Israël verwijten te kunnen maken. Ik wil hier niet uitwijden over het feit dat de vluchtelingenkampen door UNRWAGelden moeten bekostigd worden. De Arabische oliebiljoenen zijn voor de inkoop van wapens en voor de financiering van terreur-acties bestemd, niet voor de vluchtelingen. Ja, Israël krijgt inderdaad wapens van Amerika, en Arafat en Habbasj

krijgen wapens (of het geld ervoor) van koning Feisal en de olie-sjeiks. Maar de P.L.O. gaat als socialistisch door (hebben ze ooit geprobeerd een kibboets te stichten?) en Israël wordt als imperialistisch uitgekreten.

Israël's zijn achterdochtig en de geschiedenis heeft het joodse volk wel geleerd wel in dreigementen en niet zo zeer in vriendelijke beloftes te geloven. Men noemt ons expansionistisch. Maar in werkelijkheid zijn we gewoon bezorgd om ons naakte bestaan. Stel nu eens dat wij vrede met koning Hoessein van Jordanië zouden sluiten en de West Bank teruggave. Wie garandeert dat de volgende dag geen revolutie in Amman uitbreekt en de nieuwe regering verklaart dat zij zich niet gebonden acht door een verdrag ondertekend door de Hasjemietische verrader aan de heilige Arabische zaak? Dan worden wij weer het kind van de rekening.

Het zwijgen, en vaak nog erger de dubbelzinnige of onbenullige uitspraken van kerkelijke instanties en groepen wegen zwaar bij mij. Want zelfs 'onpolitieke' kerken hebben op zijn minst de morele verplichting om te pleiten voor een vreedzame oplossing van internationale conflicten, onderhandelingen aan te moedigen, en het gebruik van agressie en geweld af te keuren. Maar toen wij werden aangevallen kwam er eerst geen woord van de kerken en wat er later kwam was erger dan niets. In het 'year of disgrace' 1973 hebben de Moslimwereld en religieuze autoriteiten opgeroepen tot een 'heilige oorlog', en dat betekent dat mannen, vrouwen en kinderen worden gedood in naam van de godsdienst. Ook op deze godslasterlijke uiting van 'godsdienst' heb ik in kerkelijke en oecumenische kringen geen uiting van verontwaardiging gehoord.

Misschien begrijpt u nu beter waarom ik aan het begin van mijn betoog zei dat onze christelijke broeders — en wij hebben er vele! — partners voor ons zullen blijven in gezamenlijk werk, gesprek en gebed, maar dat de instellingen en organisaties die men in het officiële taalgebruik 'de kerk' of 'kerken' noemt opgehouden zijn voor ons morele instanties te zijn.

In een artikel in de populaire Egyptische krant Al-Gumhourya van 17 juni jl. schreef een leider van Al Fatah en een lid van het centrale commando van die organisatie, Helad al-Hassan, het volgende artikel: „Hoe zal nu de Arabische en Palestijnse revolutionaire strijd voortgaan om het zionistische bestaan uit Palestina te verdrijven en om een Palestijnse democratische staat te vestigen met gebruikmaking van de positieve aspecten van de revolutie en van datgene, wat in de glorieuze oorlog van oktober 1973 is bereikt? Dat is de meest fundamentele vraag, die wij ons op het ogenblik moeten stellen.

Alle andere vragen moeten achtergesteld worden bij de beantwoording van deze vraag, opdat onze wilskracht niet zal afnemen en opdat onze strijd niet zal vervallen tot intern gekrakeel of tot het gemakkelijke leven, dat dit hele gebied na afloop de strijd zal kunnen tegemoetzien.

Revolutie betekent niet alleen, dat het geweer gedragen moet worden, dat de kogel moet worden afgeschoten of dat de handgranaat moet worden geworpen. Revolutie betekent volledige inzet, met inbegrip van geweer, kogel en handgranaat zowel als het woord. Revolutie heeft geen zin zonder een politiek doel en daarom betekent de slogan die wij hebben aangeheven: 'revolutie tot aan de overwinning' in feite ons fundamentele politieke doel.

De oktober-oorlog was geen lichtvaardige en geen routinegebeurtenis. Dit was de eerste keer, dat het leger van de zionistische vijand een werkelijke militaire nederlaag leed; een nederlaag voor het zionistische mili-

taire establishment en voor de hele Israëlische politieke leiding." De voorzitter van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie, Yassir Arafat, in een toespraak tot een trainingskamp in Syrië op 25 juli, liet ook geen twijfel bestaan over de bedoelingen van zijn beweging. Hij zei het volgende: "Wij moeten ons te weerstellen tegen alle complotten, die de strijdbaarheid ondermijnen. Jullie zijn de generatie, die de zee zal bereiken en de vlag van Palestina over Tel Aviv zal doen wapperen."

—o—

Na het opzenden van de Perschouw heeft Yassir Arafat voor de Assenblée van de V.N. — de Sociëteit der Verdeelde Naties noemde iemand haar — gesproken. Hij proclameerde daar de vernietiging van de Israëlische staat als doel van de P.L.O. en kreeg een donderend applaus. Kortgeleden verklaarde Yassir Arafat in een interview: „Wij zijn de Verenigde Naties gaan zien als een circus waar zogenaamde vertegenwoordigers van landen toeneel spelen tot vermaak van het wereldgehoor."

Kerknieuws

Bedankt voor Barendrecht: Ds K. B. Holwerda te Doorn.

Breukelen — Het adres van de scriba van de kerk van Breukelen is thans: M. Boekelo, Kerkweg 53, Kockengen (U.), tel. 03464-313.

Ds H. Amelink — Het adres van ds H. Amelink is: Huntstraat 34, Sittard, tel. 04490-9454.

Jonge vrouw (30 jaar) wil graag

KENNISMAKEN

met man van ongeveer dezelfde leeftijd, die samen met haar, in de Here, een nader zo mogelijk blijvend contact zou willen opbouwen.

Gaarne brieven onder no. 2911 bur. Opbouw, Slotlaan 220, Zeist.

Voor **HULPVERLENING** aan onze **HULPBEHOEVENDE NAASTEN** naar daarvoor in de **HEILIGE SCHRIFT GEGEVEN NORMEN** worden de projecten van onze Stichting in Uw **VOORTDURENDE OFFERVAARDIGHEID** aanbevolen!

Financiële stand van zaken van de verschillende projecten:

M.A.F.-vliegtuigje

ten behoeve van het ZENDINGSWERK op Irian Jaya (ons vroegere Nieuw-Guinea)	Reeds ontvangen	Totaal benodigd
f 73.594,—	f 135.000,—	

India

Zuivelbedrijf, Pluimveebedrijf, Kleuterschool	38.882,—	39.720,—
---	----------	----------

Kenya

Uitbreiding van Zendingsschool in Turkana	20.609,—	68.500,—
	f 133.085,—	f 243.220,—

Na onze vorige advertentie (2 weken geleden) kwam ruim f 18.000,— binnen! Alle gevers/geefsters hartelijk dank!

ER ONTBREEKT THANS NOG ROND f 110.000,—!

Uit hoofde van ons **UITGANGSPUNT EN DOEL** vertrouwen wij ook op Uw steun!

GIFTEN kunnen worden gestort op **POSTGIRO 3020900** of op Rekg.Nr. 4839.76.105 bij **AMRO-BANK**, Velp ten name van **REFORMATORISCHE HULPAKTIE „WOORD EN DAAD”**, Postbus 115, Velp (G.)

GOED NIEUWS!

In de reeks

„DE VOORZEIDE LEER”

verscheen:

PSALMEN (I)

door Ds. F. VAN DEURSEN

416 bladz. in fraaie stempelband met goudtitel, prijs f 35,—, doch thans nog voor de **intekenprijs van f 29,50**.

Thans leverbaar de delen:

Ds. C. Vonk:	Inleiding - Genesis - Exodus	f 23,50
	Levitikus	f 31,00
	Numeri - Deuteronomium	f 36,50
	Jozua	f 35,00
	Richteren	f 35,00

Ds. F. van Deursen:	Psalmen (I)	f 35,00*)
	*) Intekenprijs tot 31 dec. a.s.	f 29,50

In voorbereiding:	Ds. F. van Deursen:	Psalmen (II)
	f 35,—,	bij vooruit bestellen en betalen f 29,50.

„Broodnodig zulke boeken in deze tijd. Ze leren de Schrift verstaan, geven inzicht en doorzicht.”

Degenen, die alle verschenen delen over de H. Schrift willen aanschaffen kunnen ze direkt ontvangen, desgewenst tegen betaling van **f 25,00 per 3 maanden!** Volledig prospectus zenden wij op aanvraag.

Firma Wesdijk, Liebeek & Hooijmeijer

Singel 55 — Barendrecht — Giro 216828

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Slotlaan 220 - Zeist

WELKOME GESCHENKEN

E. IJskes-Kooger — Een fluit van riet f 7,50 (vierde druk)
Als glas in de zon f 6,90 (tweede druk)

Voor bijbelkring en zeker ook voor persoonlijke bijbelstudie: reeks Zicht op de Bijbel.

deel 1.	Ds M. R. van den Berg - De brief aan de Colossenzen	f 7,90
„ 2.	Dr H. Mulder - De Sadduceeën	f 7,90
„ 3.	Dr H. Mulder - Spoorzoeken in bijbelse landen	f 13,90
„ 4.	Dr F. A. Schaeffer - Bijbelstudies	f 7,50
„ 5.	Ds M. R. van den Berg - Brief aan de Thessalonicenzen	f 8,90
„ 6.	Gien Karssen - Manninne	f 13,90

Wie nu intekent op deze reeks ontvangt 15% intekenkorting.

(Begin 1975 verschijnen de delen 7 en 8 respectievelijk:
Ds M. R. van den Berg - Getuigen, de bijbelse opdracht en onze praktijk en

W. E. van Popta - De Bijbel en de zee.

De belangstelling voor de boeken van Dr Schaeffer is sterk groeiend. Vooral jongeren, (de lezingen die Schaeffer voor jongeren hield waren de basis voor z'n boeken) doch niet alleen zij vinden grote steun voor de oplossing van vele vraagstukken waarmee zij geconfronteerd worden. In het Nederlands zijn nu leverbaar:

De God die leeft, f 12,50 - Milieuvervuiling en de dood van de mens, f 7,90 - De dood over de stad, f 7,90 - Het kenmerk van de christen, f 2,50 - Genesis in ruimte en tijd, f 10,— - Leven door de Geest, f 12,90.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en rechtstreeks bij de uitgevers

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN

Valkenburgerstraat 106 - Telefoon 020 - 236612 - Postgiro 22960

PLAATS UW FAMILIEBERICHTEN IN DIT BLAD

Redactieleden

Ds G. Janssen
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Ds H. Smit
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Postbus 7176
te Amsterdam.
Redactie-assistent
K. Muller

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 22,50 per jaar
f 11,75 per halfjaar
f 6,15 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Pasteursingel 29b,
Rotterdam-7
Tel. 010-153703
Giro 40 49 45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.